

11 Eylül, Bölünen Dünya, Huntington ve Çatışma

Ahmet Özer

Prof. Dr.
Süleyman Demirel Üniversitesi
Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü

Özet: 11 Eylül sadece ABD’de önemli bazı sonuçlar ortaya çıkarmakla kalmadı, dünyayı adeta Hıristiyan Batı ile Müslüman Doğu arasında ikiye böldü. Medeniyetler Çatışması tezi ise bu süreci pekiştiren bir rol oynayarak adeta bu minval üzere gelişen bir takım çatışmaların etiketi haline geldi/getirildi. Bu çalışmada söz konusu gelişmeler irdelenirken, özellikle 11 Eylül vesile edilerek dünyaya verilmek istenen yeni nizamatin bizi nereye sürüklediği konusunda bazı sonuçlar ortaya konulmaya çalışılacaktır. Bu bağlamda, 11 Eylülü yaratan koşullar, amaçlar ve sonuçlar üzerinde durulacak, Türkiye’nin de içinde yer aldığı yeni yönelimler irdelenecektir.

Anahtar Kelimeler: 11 Eylül, medeniyetler çatışması, yeni dünya düzeni ve Ortadoğu, asimetrik savaş, küresel tedirginlik

September 11, Divided World, Huntington and Conflict

Abstract: September 11 not only produced some outcomes for the USA, but also divided the world into two parts as Christian West and Muslim East. The thesis of the conflict of civilizations has played a role in this process since this thesis was attributed the label for some similar conflicts. In this study, the goal is to uncover the real intent of new world order after September 11 and to put forward some ideas. Accordingly, the conditions that caused September 11, goals and consequences are discussed and new trends influencing Turkey are examined.

Keywords: September 11, conflict of civilizations, new world order and Middle East, asymmetrical war, global anxiety

Giriş

Geçen yüzyılın ilk yarısında 70 milyon ölü, bir o kadar da yarılıya mal olan iki büyük dünya savaşı yaşandı. Savaşın yıkıcı dehşetini yaşayan dünya, 20. yüzyılın ikinci yarısında kendisi ile barışma adına bir “U Dönüşü” yapmaya çalışmış, bundan dolayı en azından yarım yüzyıldır dünya çapında bir savaş yaşanmamıştı. Şimdi, 21. yüzyılın ilk çeyreğinde Orta Doğu ABD’nin dayatmasıyla fiilen bir savaşı yaşamanın ötesinde, yeni savaşları yaşamanın

Özer, A., 2009, “Eylül, Bölünen Dünya, Huntington ve Çatışma”, *Toplum ve Demokrasi*, 3 (5), Ocak-Nisan, s. 191-210.

gerilimlerini potansiyel olarak taşıyor. Afganistan'dan Irak'a, Filistin'den İran'a yayılan çeperde yaşananlar hem yeni yüzyılımızda olabilecek savaşların yapılış biçimi hakkında hem de bundan sonra meydana geleceklerle ilgili ipuçları taşıyor. Bu gelişmeler, farklı bloklar arasında açılmış ikinci bir soğuk savaşı beraberinde getirebileceği gibi kimilerinin öne sürdüğü gibi "uygarlıklar çatışmasına" da yol açabilir. Süreç henüz bu anlamda bir sonuca ulaşmış değildir.

Amerika Başkanı George W. Bush 11 Eylül Saldırısı sonrasında yaptığı konuşmada, "düşmanı, global menzile sahip her terörist grup ve bunlara destek veren her devlet" şeklinde tanımlamıştı. Bu örgütler, Usame Bin Laden'in El Kaide'sinden Afganistan'daki Taliban'a, Mısır'daki İslâmî Cihat'tan Lübnan'daki Hizbullah'a kadar uzanırken; devletler ise Afganistan ve Irak başta olmak üzere İran, Suriye, Libya, Sudan, Somali gibi İslâmî rengi ve vurgusu baskın olan devletleri kapsıyordu. Bunlardan Afganistan ve Irak'a müdahale edildi diğerleri ise adeta sıralarını bekliyor. Anlaşılan SSCB'nin yıkılmasından sonra komünizmin yerine tanımlanan düşman, bu kez İslam, biraz daha dar anlamda "Fundamentalist İslâm" olarak işaret edilmektedir. Üstelik bu fundamentalist İslâm ABD'nin vaktiyle "kızıla" karşı "yeşil bir hat" üzerinde besleyip, büyüttüğü İslâm'dır. Bu kez kendi besleyip büyüttüğü "yeşil kuşak" kendisini vurunca, ABD bunun psikolojik onur kırıklığını yaşamış ve bu fırsattan kendisine bir nimet çıkarmanın peşine düşmüştür. ABD bunu vesile ederek dünyayı da yeniden dizayn etmek istiyor.

Temel soru şudur: "Dizayn etmek" istediği dünya nasıldı, şimdi nasıl olacak?". Bu sorunun cevabı, sosyal bilimsel bir bakışı, özellikle de siyaset sosyolojisinin ve psikolojinin argümanlarını kullanmayı ve makro ekonomik tahlilleri gerektiriyor. Bu çalışmada bizim de izleyeceğimiz yol bu minval üzere (bir takım teorilerin ışığında derinlemesine bir analiz) olacağı gibi, 11 Eylül saldırısının içerdiği mesajları, muhtemel sonuçlarını ve yansımalarını irdelemek olacaktır.

Bölgelere Ayrılan ve Bölünmelere Tabi Tutulan Dünya

Dünyanın SSCB sonrası aldığı yeni konum çeşitli düşünürlerce farklı bölünmelere tabi tutulmaktadır. Örneğin Huntington (1997, 17) Soğuk Savaş esnasında dünyanın, *Birinci, İkinci ve Üçüncü Dünyalara* bölündüğünü, bu bölünmenin yeni dönemde artık münasebetsiz kaçtığını, o nedenle şimdiki dünyanın artık siyasi veya iktisadi sistemlere veya ekonomik gelişmelere göre bir sınıflamaya tutulamayacağını, bunun yerine dünyayı (daha sonra üzerinde duracağımız) *kültür ve medeniyetle* ilgili kavramlarla gruplandırmak gerektiğini ileri sürüyor. Buna karşılık Amerikan Swarthmore Üniversitesi Siyaset Bilimi Profesörü James Kurth'a (1997, 136) göre ise dünyada hala savaş eksenli tanımlama ve bölünmeler sürüyor. Bunlar: 1) ABD, Japonya ve Birleşik Almanya arasındaki ticaret savaşları, 2) Özellikle İslâm'ı içine alan din savaşları, 3)Eski Sovyetler Birliği, Eski Yugoslavya ve Afrika'nın başarısız ülkelerinde cereyan eden etnik savaşlar, 4)Son olarak ABD ile Rusya ve Çin'i

içine alan yeniden canlanacak soğuk savaşlar olarak sıralanabilir. ABD'nin Ulusal Güvenlik Konseyi'nin eski üyesi Brzesinski (1997, 123) ise "bugünün en önemli tartışma konusu ulus devletin sınırlarından çok kişinin sınırlarıdır (dünyasıdır)" diyerek, adeta hedef şaşırtma pahasına menzili küçültüyor. Bu nedenle olacak ki günümüz dünyasında insanları en çok ilgilendiren ve en çok tartışılan konuların başında "bireyi ilgilendiren kürtaj (hayat ne zaman başlar), ötenazi (hayat ne zaman sona erer ve buna kim karar verir), plastik cerrahi, estetik mühendisliği, kopyalama gibi konular gelecektir" dyor.¹ Endüstriyel ekonomiden endüstri sonrasına geçen gelişmiş ülkeler (uluslararası ekonomiden global ekonomiye geçen ülkeler, bu ülkelerin aynı zamanda modern toplumdan post moderne geçişleri söz konusu); sanayi sonrası ilişkileri yakalamak isteyen modern ülkeler ve nihayet hala geleneksel yapıda bulunan toplumlar ve bu toplumların denk geldiği ülkeler ayırımını sosyolojik olarak ileri sürmek de olasıdır.²

Günümüzde giderek daha sık gündeme gelen başka bir ayırım da dine dayalı yapılan Müslüman, Hıristiyan gibi ayırımlardır. Bu ayırımı, daha sonra tartışacağımız konular açısından da önem arz ettiği için biraz açmakta yarar var: Yapılan bir araştırmaya göre dünyada nüfusunun çoğunluğu Müslüman olan 55 ülke mevcuttur. Bu ülkelerin toplam nüfusu 1,3 milyar (dünya nüfusunun %22'si) olup, dünya milli gelirinden aldıkları pay %3,8, ortalama kişi başına milli gelir (KBMG) 2.599 dolardır.³ Buna karşılık dünya üzerinde 110 Hıristiyan ülkede 2 milyar civarında bir nüfus (dünya nüfusunun %33'ü) yaşamakta ve bu ülkeler dünya milli gelirinin %68,4'ünü ellerinde bulundurmaktadır. Bu ülkelerde kişi başına milli gelir ortalaması Müslüman ülkelerin üç katı (7.750 dolar) dır. Yani dünyadaki her 100 doların 3,8'i Müslümanların 68,4'ü Hıristiyanların oluyor (Stur,15.10.2001). Bu durum çarpık bir dengesizliği sergilemenin ötesinde çatışmalara gebe bir durumu da sergiliyor. Huntington her ne kadar ekonomik yapıyı fay kırıklarının bir belirleyicisi olarak ileri sürmüyorsa da gerçek hayata insanların ve toplumların yaşamlarını belirlemede ekonominin önemli bir rol oynadığı da bir gerçektir. Batı (Hıristiyan) – Doğu (İslâm) çatışmasının altındaki nedenlerden biri de bu gelişmişlik farkı olsa gerektir.

¹ Başka bir açıdan bakıldığında ise, 1) gelişmiş, 2) gelişmekte olan, 3) terkedilmiş ülkeler ve 4) dünyanın geri kalmış ülkeleri ayırımını görüyoruz. Ayrıca, 1) Küreselleşmenin başını çeken ülkeler (ABD ve Batı Avrupa), 2) küreselleşmeye entegre olmak isteyen ülkeler (G-7'nin dışındaki G-20'ler) ve 3) küreselleşmeye direnen, (özellikle ABD'ye kafa tutan, Irak, İran, Suriye, Sudan, Libya, K. Kore gibi) "tecrit edilmiş" ülkeler geliyor.

² Daha makro bir bakışla, merkez ülkeler, çevre ülkeler (dairenin içi, dairenin dışı); bilgiyi üretenler, bilgiyi kullananlar (yönetenler, yönetilenler); sanayi öncesi toplum, sanayi toplumu, sanayi sonrası toplum; kuzey, güney ülkeleri gibi birçok dikotomi söz konusu. Ayrıca, sosyal bilimlerde sıkça kullanılan geleneksel (tarım toplumu), modern (sanayi toplumu) ve post modern (bilgi toplumu) sınıflaması yaygın kullanılan bir başka bölümlenmedir.

³Bu arada bu ülkeler arasında KBMG Brunei 24.630 dolar, Kuveyt 19.020 dolar, Katar 12.500 dolar, BAE 18.060 dolar olanların yanında, Afganistan 160 dolar, Benin 380 dolar, Çad 200 dolar, Eritre 170 dolar, Yemen 380 dolar olanlar da vardır ve Müslüman ülkelerin yüzde doksani bu ikinci grupta yer almaktadır.

Amerika'nın en etkili üç gazetesinden biri sayılan *Wall Street Journal*'de yayınlanan bir makalede ABD'nin resmi görüşü niteliğinde sunulan bir görüşe göre, 11 Eylül saldırısı sonrası gelişmeler ve ABD'nin eylem planı karşısında, konumları ve alacakları rollere göre ülkeler "dört halka" olarak sınıflandırılıyor: Birinci halkada ABD'nin yanında askeri harekete aktif olarak katılacak ülkeler (İngiltere, Almanya, Fransa ve Avustralya), ikinci halkada oynayacakları rolde önem sırasına göre Pakistan, Rusya, Türkiye, İspanya ve Özbekistan sıralanıyor. Üçüncü halkada ise konunun bir medeniyetler çatışmasına dönüşmesini adeta önlemekle görevli S. Arabistan, Suriye, Ürdün, Fas gibi daha ziyade Müslüman Arap ülkeleri yer alıyor. Dördüncü halka ise "nötralizite"si talep edilen ve böyle davranacak olan Hindistan, İran ve İsrail gibi ülkelerdir. (Çandar, 2001) Son olarak, karşı halkada düşman kategorisine indirgenmiş Afganistan, Irak, Libya, Sudan, Kuzey Kore gibi ABD'nin haydut devlet yaftası yapıştırdığı ülkeler ve bunların dışında kalan (şimdilik) "önemsiz" ülkeler var. Burada dikkati çeken birkaç hususu belirtmekte yarar var: Birincisi, bu dizayn tamamen ABD patentli ve ABD çıkarlarına göre yapılmış bir dizayndır. ABD kendi çıkarlarına göre yapmış olduğu tanımlamalara bütün dünyayı ortak ediyor. Adeta ABD'nin çıkarlarını bütün dünyanın çıkarları ile eş sayıyor. İkincisi, bazı Müslüman ülkelerin (Suriye gibi ülkelerin) şimdilik karşı saflardan ("haydut devlet" statüsünden) kopartılmak istenmesidir. Bununla hem İslâm-i cephe bölünecek, daralacak, hem de sözüm ona, bir medeniyet çatışmasının önüne geçilmeye çalışılacaktır! Daha doğrusu Batı-İslâm çatışmasının olmadığı görüntüsü verilmeye çalışılıyor mevcut konjonktüre. Üçüncüsü, Tek Müslüman NATO ülkesi olarak nitelenen Türkiye, birinci halkanın içinde değilse de, İslâmî ülkelerin üstünde bir "üst halka"da, Amerika'nın en yakın "yoldaşlarının" ise bir alt halkasında konaçlandırılıyor. Adeta bir ara/geçiş ülkesi rolü biçiliyor Türkiye'ye. Batı karşısında Müslüman, Müslüman ülkeler karşısında ise Batılı olma işlevidir bu. Dördüncüsü ve daha önemlisi, yılların ABD karşısındaki ezeli rakibi Rusya ikinci halkaya tırmanıyor ya da tırmandırılıyor. Bu gelişme önümüzdeki dönemi etkileyebilecek jeopolitik anlamlarla yüklü görünüyor.

Sonuç itibariyle öyle görünüyor ki 11 Eylül saldırısı vesile edilerek sadece Afganistan'a sefer edilmedi, sadece Irak işgal edilmedi; asıl önemli amaç, Yeni Dünya Düzeni(YDD)'nin (defektleri tamir edilerek) yeniden dizayn edilmesidir söz konusu olan.

Çatışma Meselesinde Huntington'un Dahlı

Bilindiği üzere, ABD Başkanlarına ulusal güvenlik konusunda danışmanlık da yapan Fokuyama, SSCB'nin dağılmasının ardından, artık ideolojik kavgaların ve savaşların sonuna geldiğini, dolayısıyla tarihin de sonuna geldiğini ileri sürmüştü. Buna karşılık Huntington (1997,15, 44) kavgaların sonuna gelinmesi bir yana dünyanın yeni büyük çatışmaların, savaşların eşiğinde olduğunu, üstelik bu çatışmanın da uygarlıklar arasında yaşanacağını ortaya atmıştı. Böylece, dünya üzerinde birbirinden fay hatları

ile ayrılan 8 uygarlığın (*Batı, Konfiçyus, Japon, İslâm, Hint, Slav-Ortodoks, Latin Amerika ve Afrika*) bulunduğuna işaret etmiş; uygarlıkları birbirinden ayıran fayları ise *kültür, din, tarih, gelenek, görenek* gibi sosyolojik kategorilerle tanımlamıştı. Ona göre, ana medeniyetler de kendi aralarında alt medeniyetlere ayrılabilirler. Örneğin, **Batı medeniyeti**, Avrupa, Kuzey Amerika gibi iki varyanta ayrılırken; **İslam medeniyeti**, Arap, Türk ve Malezya alt bölümlerine sahiptir. Buna göre Batı uygarlığı Batılı olmayan uygarlıklara karşı bir bütün olarak kendini korumalıydı. Medeniyetler çatışması tezi Batıyı monolitik bir birlik olarak kurguluyor, 11 Eylül sonrası dünyada özellikle İslam'ın Batı'ya göre ötekileştirilmesi bu monolitik birliğin daha da pekişmesini sağladı. Bunun yanında tam bir uygarlığa dahil olmaya karar vermemiş (kararsız) bölünük dediği (örneğin hem batılı, hem doğulu) ülkeler kategorisini ileri sürmüştü; Türkiye, Meksika, Rusya gibi ülkeleri bu kategoriye dahil etmiştir. Huntingtonun Temel tezi, Sovyetler Birliği'nin dağılması üzerine ortaya çıkan yenedünyada başlıca uzlaşmazlıkların ideolojik ya da ekonomik değil, kültürel olacağı yolundaydı. Yenedünyada uzlaşmazlıklar Batı uygarlığı ile Batılı olmayanlar, yani Çin, Japon, İslam, Hint, Slav-Ortodoks, Latin Amerika ve Afrika uygarlıkları arasında yaşanacaktı.

Bu teorinin tahliline ve günümüz yansımalarına geçmeden önce Huntington'a birkaç soru sorup gene ondan kendi cevaplarını alalım: 1) *Peki medeniyetler nasıl oldu da birdenbire ortaya çıktı?* Bu soruya kısaca şöyle cevap veriyor Samuel P. Huntington: Önce prensler arasında kavga vardı, sonra krallar arasında savaş başladı. Krallar arasındaki savaş bitince milletler/devletler arasındaki savaşlar başladı. Bütün bunlar batıya ait iç savaşlardı. 17., 18. ve 19. yüzyılın, hatta 20. yüzyıldaki dünya savaşları ve Soğuk Savaş gerçeği bu idi. Soğuk savaş bitince uluslar arası siyaset, Batı ile Batılı olmayan medeniyetler arasında ve Batılı olmayan medeniyetlerin kendi arasındaki etkileri uluslar arası siyasetin odak noktası haline geldi. Bu da eskiden var olan fay hatlarını keskinleştirip derinleştirdi (Huntington, 1997, 16). Bu tezlerinin eleştirisine geçmeden önce hemen şunu belirtmekte yarar var. Huntington'un teorisi Batı orjinli olduğu için Batıyı baz alarak oluşturulmuş bir teoridir. Örneğin ulus devlet öncesi kavga ve savaşları sadece batıdaki kral ve prenslerin kavgasından ibaret görmek sorunu makro düzeyde kavramamızı güçleştirdiği gibi bu alanda makro düzeyde geçerli olabilecek bir teori geliştirilmesini de engeller niteliktedir.

İkinci soru: *Peki medeniyetler niye çatışacak?* Bu soruyu Huntington aşağıda kısaca özetleyeceğimiz 6 ana nokta ile cevaplandırıyor: **Birincisi**, medeniyetler arasındaki çatışma sadece gerçek değil, esastır. Bu medeniyetler birbirinden tarih, dil, kültür, gelenek ve daha önemlisi din yoluyla farklılaşıyor, farklı medeniyetlerin insanları birçok bakımdan (hak, sorumluluk, özgürlük, otorite, eşitlik gibi konularda) farklı görüşlere sahip oluyor. **İkincisi**, dünya gittikçe daha küçük bir yer haline geliyor. Bu etkileşimi, etkileşim ise ayrılıkları ve farklılıkları körüklüyor. **Üçüncüsü**, dünya çapındaki sosyal gelişme ve ekonomik modernleşme süreçleri insanları

çok eski yerel kimliklerden koparıyor, böylece ulus devletler zayıflıyor, bu boşluğu doldurmak için örneğin din (özellikle de fundamentalist hareketler) devreye giriyor. **Dördüncüsü**, medeniyet bilincinin gelişmesi Batının iki yönlü rolü (gücün zirvesi ve özellikle Batılı olmayan medeniyetler arasında ecdat fenomenine dönüş) tarafından güçlendiriliyor. **Beşincisi**, kültürel özellik ve farklılıkların uyuşma ve ayrışmaları (böylece) giderek kolaylaşıyor. **Son olarak**, ekonomik bölgecilik artıyor, örneğin 1980-1989 arasında bölge içi ticaret genelde %51'den 59'a, Doğu Asya'da %33'ten 37'ye, Kuzey Amerika'da %32'den 36'ya çıkmıştır (Huntington, 1997, 18-21).

Son soru: *Peki bu medeniyetler nasıl ve hangi düzlemde çatışacaklar?* Bunu da Huntington medeniyet çatışmasının iki seviyede ortaya çıkacağını söyleyerek cevaplıyor: Mikro seviyede, mücavir gruplar medeniyetler arasındaki fay kırıklıkları boyunca, toprak ve birbirleri üzerinde kontrol kurmak için şiddetli biçimde mücadele edecek. Makro seviyede ise farklı medeniyetlere mensup devletler izafi bir askeri ve ekonomik üstünlük kurmak için rekabet ederken; uluslar arası kurumlar, üçüncü taraflar üzerinde kontrol kurmak ve kendi özel politik ve dini değerlerini rekabetçi bir anlayışla öne çıkaracaktır (Huntington, 1997, 23). Bu da medeniyetler çatışmasına yol açar ya da bunun kendisi zaten medeniyetler arası çatışma demektir.

Öncelikle şunu belirtmekte yarar vardır. **Medeniyet** statik bir olgu değil, dinamikdir. Bir tanım yapacak olursak, medeniyet, insanoğlunun çıkışından bu yana, yaşamını sürdürmesini ve geliştirmesini sağlayan tüm ürünlerin yaratılması süreci olarak tanımlanabilir. Tanımdan da çıkarılabileceği gibi medeniyet evrenseldir, dinamik bir süreci içerir ve bir mekân (coğrafya) boyutu vardır. Medeniyet, insanoğlunun ortak malı olması anlamında evrenseldir. Bu nedenle her ulus, bölge, kavim ya da kıta bu yaratıma katkıda bulunur. Bu yönüyle medeniyet çeşitli medeniyet kollarından beslenen bir havuz gibidir. Medeniyet, her aşamasında kendinden önceki birikimin sonucu ve kendinden sonraki aşamaların hazırlayıcısı konumuyla bir "süreç" niteliğine sahiptir. Bu nedenle hiçbir medeniyet aşaması aniden, önceki birikimlere dayanmadan "mucizevi" bir biçimde ortaya çıkmaz. Nitekim tekerlek bulunmadan otomobil, elektrik bulunmadan bilgisayar yapılamazdı. Mezopotamya uygarlığı olmadan Batı uygarlığına ulaşamayacağı gibi. Bütün bunlara ek olarak, her medeniyetin bir mekan (coğrafya) boyutu vardır. Coğrafya, medeniyetler için çoğu zaman belirleyici olduğu gibi, bir medeniyetin etrafındaki coğrafyaların medeniyetlerinden de etkileneneceği kaçınılmazdır. Mezopotamya, Anadolu ve Antik Yunan tanrılarının birçoğunun benzer olması; Osmanlı siyasi yapısında Arap, İslâm ve Bizans etkisi bulunması buna örnektir.

Kısacası medeniyet, hem tarihten, hem de diğer coğrafya ve medeniyetlerden etkilenir ve onları da bir biçimde etkiler. Nitekim Huntington da ünlü sosyal tarihçi Arnold Toynbee'nın "A Study of History" çalışmasına dayanarak geçmişte yirmi bir medeniyet olduğunu, çağdaş dünyada altı medeniyetin yaşadığını, önümüzdeki süreçte bunun sekize çıkabileceğini vurgular. Eğer durum buysa, o takdirde saf bir medeniyet söz konusu

olamayacağı gibi birbirinin içinde diğerlerinin izlerini ve etkilerini taşımış olacaklardır. Yani bir nevi akraba medeniyetler haline geleceklerdir. Bu da Huntington'un dediğinin aksine, medeniyetlerin çatışmasından ziyade birbirlerine yakınlaşmasını ve daha kolay uzlaşmasını getirecektir.

İkinci olarak, gerçekte özgün (nevi şahsına münhasır) bir medeniyet yoksa yaşadığımız dünyada her şey birbirine karışmış durumda ve her şey birbirini etkiliyorsa; bu da çağımızda saf ve özgün bir medeniyetin olmayacağını göstermez mi? Örneğin, Türkiye bir İslâm ülkesi ama İslâm'ın esasları ile değil Batı medeniyetinin kuralları ve kurumları ile yönetiliyor. Gerçi Huntington bu durumu bölünüklikle açıklıyor, ancak bu bölünükliğin bir çatışma halinde nerede yer alacağını belirtmiyor. Aynı durum Rusya, Meksika için de söz konusu. Bu durumda olası bir çok çatışma noktası (Müslüman Türkiye, Slav-Ortodoks Rusya ve Latin Meksika), ya tamamıyla ya da kısmen ortadan kalkmış oluyor ya da yok sayılıyor.

Üçüncü olarak, özgün ve çok sayıda uygarlık tartışmasına karşın, tarih boyunca her zaman birbirinden etkilenmiş uygarlıkların, aslında bağımsız bloklar değil, merkezi zaman zaman değişen tek bir insanlık uygarlığı oluşturduğu ileri sürülür. Bakıldığında Huntington'un uygarlık saptamasında zorluk çektiği görülüyor. Kimi uygarlığı dine (İslâm), kimini coğrafyaya (Latin Amerika), kimini etnik temele (Japon, Çin) göre tanımlamaktadır. Daha da önemlisi "West and the rest" ("Batı ve geri kalanı") yaklaşımıyla bir büyük ayırımı çizgisi çekiyor (Yıldızoğlu, 2001). Bu da bütün dünyayı, Batı (onun da merkezi ABD) ve onun karşısındakilere indirgemiş oluyor ve bu takdirde sekiz uygarlık gelişmiş ve gelişmemiş dünya ayırımına bir anda dönüşüveriyor: Gelişmiş Hıristiyan Batı, gelişmemiş İslâm-i Doğu.

Dördüncü olarak da şunu belirtebiliriz ki, günümüz dünyasında medeniyetler ülkeleri yönetmiyor, ülkeler/yanı devletler ve onların da yönetimde olan iktidarları medeniyetleri yönetiyor. Ülkeler ise kendi ulusal çıkarlarını düşünür, ona göre hareket ederler. Bunun için de buldukları veya parçası oldukları medeniyetle (din, gelenek, görenek, kültür) çelişip gelişmediğine bakmazlar. Örneğin, İslâm bir medeniyetse, bu medeniyete dâhil olan onlarca ülke vardır. Bunlar bütün ilişkilerinde, yapıp ettiklerinin İslâmiyet'ten ziyade ulusal çıkarlarına ne kadar uygun olup olmadığına bakarlar. Nitekim İslâm'a dahil Suudi Arabistan, Müslüman Filistin halkından ziyade Hıristiyan (Batı) ABD'nin yanında ve safında yer aldığı görülmektedir. Bu örnekleri çoğaltmak mümkündür.

Son olarak, bölgeselleşmeye gelince, Huntington'un belirttiği gibi birlikler çatışmayı yükselten bir unsur olmaktan ziyade birleştirici rol oynuyor. Burada da faylar devre dışı kalıyor. Çünkü farklı dilden, dinden kültürden, yani farklı medeniyetten ülkeler aynı birlikler içinde yer alabiliyor. Türkiye'nin AB'de yer alma isteği, Çin ve Rusya'nın Şanghay Bloğunda buluşması. Özbekistan'ın, Çin (Konfüçyüs) ve Rusya (Slav-Ortodoks) ile aynı blokta yer alması gibi.

Bu soruları ve Huntington'un teorisindeki zayıf noktaları çoğaltmak mümkün. Ancak bununla birlikte tamamıyla yadsımadığımızı da söyleyelim. Her türlü çatışmanın ipuçlarıyla dolu olan dünya, 11 Eylül saldırısı sonrası bu ihtimali kuvvetlendiren bazı gelişmelere sahne olmadı değil. Örneğin Türkiye başbakanı T. Erdoğan ile İspanya başbakanı Zapatero'nun başını çektikleri "Medeniyetler İttifakı" çalışması bunu çağırıyor. Çünkü bu çalışma dünyamızda zımnen de olsa bir Medeniyetler Çatışması varsayımına dayanıyor. Aksi takdirde olmayan bir şeyi bertaraf etmeye yönelik neden ittifaka başvurusun?⁴ Nitekim 11 Eylül Saldırısı, Karikatür Krizi, Papanın Sözlerinin yol açtığı infial gibi örnekler hemen bu tezi çağırılmış ve bu vesilelerle Medeniyetler Çatışması tartışmaları başlatılmıştır. Ancak bütün bu olan bitenleri yine de tam olarak (yukarıda belirttiğimiz nedenlerle) Huntington'un dedikleriyle açıklamak mümkün görünmüyor.

Bunun dışında başka bir iddia da, 11 Eylül saldırısı sonrası gelişmelerin, kültürler ve dinler (medeniyetler) arasındaki bir çatışmadan ziyade İslâm dünyası içinde bir çatışmaya yol açacağı şeklindedir. Bu çatışmanın da radikal ve ılımlı İslâm arasında yaşanacağı, sonuçta "ya radikaller kazanacak, ılımlı İslâm kaybedecek ya da tersi olacak" diyenlerdir. Bu iddia sahiplerinden birisinin de şahin politikalarıyla tanınan eski ABD Dışişleri Bakanı Henry Kissinger (2001) olması ise manidardır. Kissinger muhtemelen olmasını istediği şeyi ileri sürüyor. Eğer söyledikleri taktiksel bir manevranın bir parçası değilse dikkatle izlenmelidir. Çünkü ABD mücadelenin Müslüman-Hıristiyan (Doğu-Batı) çatışmasına dönüşmesini istemez. Bu hem Ortadoğu ve Asya'daki çıkarlarına ters düşer, hem de ilan ettiği savaşı kazanmasını zora sokar. Başkan Bush'un "Haçlı Seferi" benzetmesinden alelacele çark ederek, adeta günah çıkarırcasına açıklamalar yapması, ardından dini cemaat liderleriyle görüşmesi, camilere koşması bunun tipik bir göstergesiydi.

Bu noktada, yukarıdakinin aksine, ilginç bir görüş de Kurth'tan geliyor. Ona göre, cereyan eden çatışmaların sonucunda dünyayı asıl bekleyen çatışmanın "Batı ve diğerleri arasında değil, Batının kendi arasındaki çatışmadır". Şöyle ki; Post modern endüstrinin, hizmetler sektörü lehine evrilmesine karşılık modern daha çok endüstrileşmeyi ifade ediyor. Bu, önümüzdeki süreçte az gelişmiş ülkelerin daha modern hale gelirken, en gelişmiş ülkelerin (postmodern) daha az modern hale geleceği anlamına gelir. Başka bir deyişle Batı daha az modern ve geriye kalanlar, özellikle de Konfüçyen (ve İslam) medeniyeti daha modern hale gelecektir. O halde nasıl

⁴İlk olarak, medeniyetler ittifakı arayışına girmek, dünyanın medeniyetler arasında bir çatışma olduğu tezi üzerinden algılanmasını pekiştirmiş olmuyor mu zaten? Böylelikle medeniyetler çatışması tezi daha baştan geçerli kabul edilmiş olmuyor mu? İkinci olarak, İstanbul'daki medeniyetler ittifakı toplantısında eğer çatışmaların kaynağı din olarak algılanmıyorsa, neden her iki kategoriden de din dışlanmıyor da 'Batı' ve 'Müslümanlar' şeklinde bir gruplama üzerine dayanıyor toplantı ve raporu? Tıpkı Huntington'ın tezinde olduğu gibi burada da Batı monolitik bir birlik olarak karşımıza çıkmıyor mu? Üçüncü olarak, Türkiye'nin toplantıya 'Müslüman Türkiye' etiketiyle katılması, "Batı uygarlığı dışındaki ülkelerin hangi yolla olursa olsun, Batılılaşmasının olanaksız olduğunu" düşünen Huntington'ı neredeyse haklı çıkarıyor (Esra Ercan Bilgiç 19/11/2006, *Radikal İki*)

Aydınlanma, Aydınlanma sonrası tarafından yıkılmışsa, modern de post modern tarafından yıkılacaktır. Bu da Batının Batı sonrası tarafından yıkılması demektir. Bu sebeple medeniyetler çatışması Batı ve geri kalanlardan biri veya daha fazlası arasında değil, Batı ile batı sonrası arasında yani Batının kendi içinde olacaktır (Kurth, 1997, 146, 149).

Bu tartışma zemini 11 Eylül Saldırısıyla boyutlanmış, tartışmanın ötesinde bu saldırı dünyada ve özellikle de ABD'de değişik yankılar bularak dünyanın yeni geleceğini şekillendirmede fonksiyon sahibi olmuştur. O nedenle 11 Eylül Saldırısını tam anlamadan bu tartışmaları temellendirmek ve dünyanın karşı karşıya bulunduğu durumu kestirmek de güçleşecektir. Bu nedenle, bundan sonraki bölümde, 11 Eylül Saldırısı sebep ve sonuçlarıyla irdelenmeye çalışılacaktır.

11 Eylül Saldırısının İçerdiği Mesajlar ve Yol Açtığı Sonuçlar

21. yüzyıla girerken gerçekleştirilen bu eylem bundan sonra dünyanın gidişatını siyasi, ekonomik ve askeri yönden etkileyecek boyutlara sahiptir. Olayı ve yol açacağı muhtemel sonuçları doğru kavramak için eylemi kimin ya da kimlerin gerçekleştirdiğinden ziyade içerdiği mesajları ve yol açtığı sonuçları doğru tahlil etmek önemlidir. Doğru bir değerlendirme yapabilmemizin ön koşulu ise konu hakkında doğru bilgilere sahip olmayı gerektirir. Oysa bu konuda çok ve çeşitli spekülasyonlar ortaya atılıyor, bu bağlamda herkes kendi dağarcığındaki bilgilere ve yaklaşımlara göre farklı yorumlar yapıyor. Bu bir bakıma konuyu çeşitli boyutları ile geniş bir alan içinde görmemizi kolaylaştırırken, aynı derecede tam olarak ne olduğunu anlamamızı güçleştirmektedir.

Böyle durumlarda, yani, "nedenlerin" ve "niçinlerin" muğlak olduğu durumlarda, gerçekleşmiş olan sonuçlardan hareket ederek nedenlere ulaşmak ve böylece olayı bir bütünlük içinde tahlil etmek başvurulması gereken bir yol olabilir. Biz de bu bağlamda, dünya çapında ses getiren ve ABD tarihinin, hatta belki (yapılış biçimi ve dünyayı etkilemesi bakımından) dünya tarihinin en büyük terörist eylemi sayılan bu eylemi, sonuçlardan (görünenlerden) başlayarak nedenlere (görünmeyenlere) doğru giden bir yol izleyerek tahlil etmeye çalışacağız. O nedenle "kimler yaptı?, Neden yaptı?" gibi soruları bir yana bırakarak içerdiği mesajlar ve muhtemel sonuçlarından başlayarak analiz yapabiliriz.

Olayın İçerdiği Muhtemel Mesajlar: Gücün Üç Sac Ayağına Saldırı

Her şeyden önce 11 Eylül günü gerçekleştirilen saldırılar, yöneldikleri hedefler dikkate alınıp doğru değerlendirildiğinde, ABD'nin güç dinamiklerine yöneldiği görülmektedir. ABD ile ilgili bu konuda önemli bir çalışması bulunan R. Mills'in de belirttiği gibi, ABD'nin üzerine oturduğu üç gücün oluşturduğu sac ayağı vardır. Bunlar: siyasi elitler, askeri elitler ve ekonomik elitlerdir.

Sonuncudan başlayalım. Bu saldırı analiz edildiğinde bu üçlü sac yağına bir yönelim olduğu görülmektedir. Peki, neden bunlar?

Ekonomik Elitlere, Dolayısıyla Küreselleşmeye Saldırı: ABD'nin ekonomik kalbi New York ise, New York'unda ekonomik kalbi Wall Street'dir denilebilir. Burayı da sembolize eden İkiz Kuleler'dir. Bu sembol sadece her biri 110 kat olan iki binanın oluşturduğu fiziki görkeme dayanmaz, bunlar, aynı zamanda, fonksiyonları bakımından da New York ve giderek ABD için sahip olduğu işlevi gösterir. Hatta bu merkezlerdeki şirketlerin faaliyet alanlarının bütün dünyaya yayılmış olması, başka birçok ülkenin bu kulelerde faaliyet yürütmesi, kuleleri dünya ekonomisi açısından önemli kılmaktadır.⁵ Birinci saldırının buraya yapılmış olmasının bizce içerdiği mesaj şudur: Bu saldırı ile ABD'nin ekonomik kalbine bir saldırı düzenlenmiş, tabiri caizse ABD'nin kalbine bir bıçak sokulmuştur. Kalpteki bir arıza, sadece kalbi değil, bütün dolaşım sistemini etkileyeceğinden hayatı bir önem taşımaktadır, sonuçları da o derecede ağır olacaktır. Nitekim bu saldırı ile hem ABD ekonomisi, hem de ABD insanı sarsılmış, hatta kimi psikologlara göre ABD toplumu sosyo-psikolojik bir baskı, bir travma ile karşı karşıya kalmıştır.

Saldırıda 20 milyar dolara varan maddi kaybın yanında, 1 hafta boyunca ABD hava sahasını kapatmış (Kanada ve İsrail'de bu arada hava sahalarını kapattılar) dolayısıyla uçaklar uçmamış, insanlar New York başta olmak üzere birçok kentte işlerine gitmemiş, Dünya Ticaret merkezinde 47 ülkeden çeşitli insan ve firmalar büyük maddi kayıplarının dışında bilgi sistemlerini, istihbaratlarını kaybetmiştir. Bütün bunların sonucunda bazı uçak firmaları zarar etmiş, Swissair gibi dünya çapındaki bir hava taşımacılığı firması kapanmış, Boeing bile üretimini kısma yoluna gitmiş, sigorta şirketleri iflas etmiş ve büyük firmalar büyük zarar görmüştür. Dolayısıyla ABD'ye ve onun ekonomisine bu yolla darbe vurulmuştur.

Ama bunun dışında asıl önemli olan bir başka boyut, saldırının hem ABD hem dünya için taşıdığı sembolik anlam ve verdiği mesajdır. Bilindiği üzere SSCB'nin dağılmasından sonra ABD tek süper güç olarak ayakta kalmış, Körfez savaşıyla da adeta dünyaya aba altından sopa göstererek bu gücünü pekiştirmişti. Soğuk savaşın sona ermesi ile ABD küresel düzeyde Yeni Bir Dünya Düzeni (YDD) tesis etme yoluna gitmiş (Baba Bush bu kavramı ilk defa telaffuz ederek mesajlar vermişti); ABD bu süreçte, bir yandan en güçlü tarafı olan askeri gücünü dünyada sergilerken öbür yandan ekonomik olarak Japonya, Almanya gibi ülkelerle yarışmanın ve onları ekonomik olarak da alt ederek dünyanın tek hakimi olduğunu göstermenin yollarını aramıştır. Bu süreç aynı zamanda ABD'nin başını çektiği küreselleşme sürecinin en çok tartışıldığı dönemdir. Sonuçta ABD küreselleşmecilerin başını çeken bir ülke, bir sembol haline gelmiştir. Bu aynı zamanda zengin-yoksul ayırımından ve kuzey-güney tartışmasından sonra, küresel güçler ve küresel olmayan güçler ayırımını gündeme taşımış, anti küreselcilik şiddet dahil her yola başvurma noktasına gelmiştir. Dolayısıyla New York'taki ikiz kulelere yapılan

⁵ Bu nedenle olacak ki ismi de Dünya Ticaret Merkezi konulmuştur.

saldırı aynı zamanda küreselleşmeye yapılmış bir itiraz şeklinde de yorumlanabilir.⁶

Askeri Elitlere, Dolayısıyla Küresel Korkuya Saldırı: Bu Saldırı, aynı zamanda, ABD'nin dünyadaki eli-kolu olan, ABD'yi dünya çapında korkulan bir güç yapan *Askeri Elitlere* yapılmış bir saldırıdır. Bundan ötürü özellikle askeri gücün kumanda merkezi Pentagon seçilmiştir. Aslında Pentagon özellikleri itibariyle sadece ABD'nin değil neredeyse dünyanın askeri kumanda merkezi ve ana karargâhı durumunda bir yerdir. Dünyadaki bütün askeri hareketler buradan izlenmekte, buradan sevk ve idare edilmektedir. Dolayısıyla 1,5 milyona yakın askeri olan, dünyanın en gelişmiş ve modern ordusu sayılan böyle bir ordunun ana üssüne saldırı, bir meydan okuma olarak değerlendirilebilir. Bunu yapanlar muhakkak ki karşı bir saldırı için ağır tahrik unsuru yarattıklarını biliyorlardı, bu nedenle sonuçlarını da hesaba katmışlardır.

Ayrıca böyle büyük bir güce (bütün savunma sistemine, gücüne, büyüklüğüne rağmen) istenilen tarzda sonuçlanan bir saldırı düzenlenmiş olması ABD'nin *askeri prestijine*, etkinliğine büyük bir darbe vurmuş, bu eylem (tanka taş atan çocuk gibi) adeta *korku duvarını aşan bir deneme* çabası sergiler nitelikte olmuştur. Daha doğrusu bu olay ile tek kutuplu dünya imajı ve monist bir yapı üzerinde yükselen Amerika'nın dünyanın tek hakimi olduğu şeklindeki yaygın imajı büyük yara almıştır.

Siyasi Elitlere, Dolayısıyla Yönetimin Beynine Saldırı: Üçüncü saldırı sadece ABD'yi değil dünyayı yönetmeye kalkan beyni sayılan siyasi seçkinlere yapılmak istenmiş, ancak bu saldırı amacına ulaşmamıştır. Nitekim dördüncü uçağın siyasi elitleri temsil eden Beyaz Saray'a ya da onun muadili Camp David'e yönelik olduğu yöneticiler tarafından açıklanmıştır. Eylemin dehşeti karşısında Başkan Bush'un Beyaz Saray'dan uzaklaşması, saatlerce Forse One uçağında havada kalması, sonra Nebraska'daki yeraltı askeri üstüne adeta sığınması bunu gösteriyor.

Sonuç olarak bu saldırının birincil hedef(ler)i ABD'nin gücünü temsil eden (ekonomik, askeri, siyasi) sacayaklarına yapılmış, bu yolla hem ABD'ye hem de dünyaya net mesajlar verilmek istenmiştir. Bu güç/saç ayaklarına yönelmekle hem bu güçleri hırpalamış, hem ABD kamuoyunu sarsmış, hem de dünya nezdinde prestijine gölge düşürmüştür. Seçilen hedefler aynı zamanda ABD'nin küresel düzeydeki ekonomik askeri ve siyasi gelişmesine ve yayılmasına, güç kullanımına bir itiraz olarak sergilenmiştir.

Saldırının Dünyaya Yansımaları ve Muhtemel Sonuçları

Bu saldırıyı Usame Bin Laden yapmıyorsa bile ki bunun ABD açısından çok büyük bir önemi yok, ABD bunu gerekçe yaparak Afganistan'a müdahale

⁶ New York sadece ABD'nin ekonomik kalbi değil aynı zamanda dünya ölçeğinde küresel bir kent olması buna işaret eder.

etti, ardından da Irak'ı işgal etti. Bunun birkaç nedeni vardır. Bunlar petrol, Orta Doğu ve Orta Asya'nın kontrolü, İslâmî fundamentalist hareket grup, örgüt ve devletlere gözdağı verme ve nihayet YDD'de yeni bir dizayn yaparak, hala tek süper güç olduğunu göstermek ve kanıtlamak isteğidir.

Enerji Kaynaklarına Dayalı Bir Egemenlik Alanı Yaratma

Ülkeleri ve imparatorlukları büyük güç haline getiren unsurların başında, kendi dönemlerindeki *kritik üretim maddesinin* üretimi yanında geçtiği yolları kontrol altında tutmak gelir. Makine öncesi kritik üretim maddesi baharattı, makine sonrası kritik üretim maddesi ise enerjidir. O nedenle enerjiye kaynaklarına sahip olan ve onun dolaşım yollarını kontrol eden (ulaşılabilirliği sağlayan), dünyayı da kontrol edecektir denilebilir. ABD hem Orta Doğudaki enerji kaynaklarına *ulaşılabilirliği* sağlamak hem de burada bulunan, kendince aykırı ilan ettiği ülkeleri yeni uluslar arası düzene uydurmak amacıyla (Büyük Ortadoğu Projesi çerçevesinde) buralara saldırı düzenlemektedir.

Dünyadaki mevcut petrol rezervlerinin üçte ikisi Hazar bölgesinde (Kafkasya ve Orta Asya'da) ve Orta Doğuda (özellikle Irak, İran ve Arabistan'da) bulunuyor.⁷ 21. yüzyılda temel enerji kaynağı haline gelme durumunda olan (su'dan başka) gaz da önemli ölçüde bu bölgelerde bulunuyor. Bu durumda ABD Hazar ötesi ve Orta Doğu enerji kaynaklarına *ulaşılabilirliği* sağlamayı ve bunu süreklileştirmeyi istiyor. Bu kaynaklardan Hazar ötesi olanları Batıyla buluşturmanın ise üç önemli yolu bulunuyor: Biri Rusya üzerinden (ki bu ABD'nin istediği bir tercih değil, çünkü bu Rusya'nın tekrar güçlenmesine yarar), ikincisi Türkiye üzerinden (Clinton yönetimi bu alternatifte sıcak bakıyordu, oysa Bush yönetimi bu alternatifte soğuk duruyor, çünkü Bush'a yakın petrol lobisi bu güzergâhı istemiyor), üçüncüsü ise Güneyden Basra'ya açılan yoldur. Bush yönetimi ve bu yönetime yakın Hazar bölgesinde yatırımları da olan Exxon, Mobil, Chevron, Texoco, Unocol gibi büyük petrol şirketleri daha çok bu yolu tercih ediyorlar. Bu üçüncü senaryonun hayata geçirilmesi Afganistan ile çok yakından ilgilidir. Çünkü Afganistan bu güzergâhtaki kilit ülkedir. Hem coğrafi olarak hem de Taliban'ın bu yol üzerinde yaratmış olduğu tehditten ötürü. İşte söz konusu dönüm noktası da burasıdır. ABD bu nedenle Taliban yönetimini bertaraf edip kendine yakın hatta kendi denetiminde bir idareyi burada ihya etmek istemiştir.

Orta Doğu petroleri içinde durum farklı değildir. Irak burada kilit noktadır. Burada bulunan kaynakların hâkimiyeti ABD'nin elini güçlendirmenin ötesinde kontrol gücünü de artıracaktır. Böylece Hazar ötesi ve Orta Doğu enerji kaynaklarının mülkiyetinden ziyade, istikrar içinde ona *ulaşılabilirlik*

⁷ Bilindiği üzere 19. yüzyılda temel enerji kaynağı kömür iken, 20. yüzyılda bu kaynak petrol oldu. Günümüzde bu kaynakların önemli ölçüde tükendiği ve azaldığı bilirse bie önemlerini koruyorlar.

sağlanarak ABD'ye diğer rakipleri karşısında önemli üstünlükler sağlamış olacaktır.

Orta Doğu ve orta Asya'nın Kontrolü

Sovyetlerin yıkılmasından sonra ABD bütün dünyada olmak üzere Kafkaslar ve özellikle Orta Doğuda egemenlik peşinde koşmuştur. Bu egemenlik yukarıda belirtildiği gibi jeo-ekonomik nedenlere dayandığı gibi aynı zamanda jeo-politik ve stratejik nedenlere dayanmaktadır. Çünkü alan hâkimiyetini sağlamayan bir ülkenin ekonomik hakimiyeti de sağlamayacağı açıktır. Bu çerçevede ABD Soğuk Savaş sonrası Kafkasya'yı denetlemekte Rusya'dan ötürü orta (ve Ön) Asya'yı kontrol etmede Çin'den dolayı zorluk çekmekteydi. 15 Haziran 2001'de kurulan, başını Rusya ve Çin'in çektiği, içinde Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan ve Özbekistan'ın yer aldığı yedeğine Pakistan'ın alındığı "Şanghay Bloğu", başka bir deyişle, güçlendirilmiş ve takviye edilmiş "Rus-Çin İttifakı" bir yandan Japonya ve Hindistan'ı tehdit ederken, diğer yanda ABD ve Türkiye'yi orta Asya'dan adeta silmekte, bölge enerji kaynakları ve boru hatları üzerinde tam denetimi sağlamaktadır (Karagül, 2001). Bu gelişme, ABD denetimindeki tek kutuplu bir dünyaya yapılmış bir itiraz olarak da okunabilir.⁸

Afganistan ve Irak sorunu kendi kavlince halledildiği takdirde, bunun etkilerinin ve yansımalarının Orta Doğuya, özellikle Filistin-İsrail Sorununa yansıtacağı, bu sorunların ABD'nin istediği biçimde çözüme kavuşturulacağı, bu da ABD'nin orta Doğudaki egemenliğini daha da pekiştireceği varsayılıyor.⁹ Böylece yukarıdaki şıkka bağlı olarak yaratılan alan hâkimiyeti ile Türkmen doğal gazı ve Kazak petroleri Afganistan üzerinden Pakistan'ın Karaçi limanına ulaştırılabilecek, Irak petroleri de ABD ve İngiliz şirketlerinin denetimine terk edilecektir/terk edilmektedir. Bu da ABD'nin ekonomik hâkimiyetinin bölgede artmasına ve ekonomik hâkimiyetiyle beraber dünya alan hâkimiyetini genişletmesine ve güçlendirmesine yol açacaktır.

⁸ ABD 11 Eylül'de ortaya çıkan tablo karşısında ve oluşan psikolojik ortamda NATO'nun da gücünü kullanarak Asya ülkeleri üzerinde baskı kullanma, Rusya ve Çin ile (Çin'in itirazlarına rağmen) iyi diyalog kurma peşindedir. Nitekim uygulanan baskı, yardım ve mekik diplomasisiyle Taliban'ı destekleyerek bugüne getiren Pakistan'ı saflarına çekti, Afganistan'a 320 milyon dolar yardım paketi ile Taliban karşıtı ittifak güçlendirilmeye çalışılıyor, Tacikistan ve Özbekistan ise birer üs haline getirildi. Bütün bu yatırımlar geleceğe yönelik, kalıcı olacak ve ABD'nin bölgedeki çıkarlarını koruyacak bir zemin ve amaçla yürütülüyor. Rusya şimdilik (Çeçen sorunundan dolayı) "yaralı gününde" ABD'nin yanında, rolünü oynuyor.

⁹ Irak Savaşında ABD ittifak cephesini mümkün mertebe geniş tutmaya çalıştı, büyük devletleri yanına almaya çalıştı, BM'yi istediği gibi yönlendirdi, Müslüman ülkeleri böldü, Saddam üzerinden kimyasal silah tehdidini kullandı ve vuruş için gerekli ortamı sağladı, süreci bloke edebilecek ülke konumundaki Rusya'nın sesini kısıtı. Ancak her iki ülkenin (Rusya ve ABD'nin) temel çıkarlarının bölgede uyuşmaması nedeni ile bu durumun geçici olduğunu söyleyebiliriz. Çin ise fiili savaşa itiraza rağmen şimdilik pozisyon almıyor. Dolayısıyla ABD'nin son saldırı vesilesi/bahanesi ile bu bölgeye yönelimi hukuken değilse bile fiilen Şanghay Bloğunu şimdilik rölantiye almış, bloke etmiş durumda.

İslami Fundamentalist Hareket, Grup, Örgüt ve Devletlere Gözdağı Verme

ABD yukarıda sayılmış olan çeşitli örgüt, grup ve devletlere, belli bir sıra dönemi içinde saldırarak bunların kimini bertaraf ederek kimini zayıflatarak kendisine yönelik yeni tehlikeyi bir süre için durdururken, aynı zamanda bununla dünyanın geri kalanına hem gözdağı vermekte hem de dünyanın hamisi rolünü sürdürmeye ve pekiştirmeye çalışmaktadır. Ancak bu işin siyasi ve sosyolojik temellerini irdelemek gerekir.

Önce ABD'nin altını çizdiği bir kavramla başlamakta yarar var: *İslâmi terör*. Bunun da İslâmiyet'le ilgisi olmadığını ileri sürüyor, bir Müslüman-Hıristiyan çatışması görüntüsü vermemek, müttefik İslâm ülkelerini incitip yanından kaçırmamak için. Peki, İslâmî kavramını bir yana bırakırsak terör ne demek. Sosyolog Emre Kongar (2001, 43-79) terörü, toplumbilim açısından siyasal yapıda, yeni egemenlik ilişkisi içinde yer alan bir etkinlik olduğunu, esas olarak hedeflediği grubun, kurumun ya da toplumun yönetim felsefesine, egemenlik ilişkisine saldırdığını ileri sürer. Otoriter rejimlerde kimi zaman kabul gören bu saldırıların demokratik rejimlerde lanetlenmesinin nedeni, bu rejimlerin egemenliklerinin halkın rızasına dayalı olarak ortaya çıkmasındandır.

İşte ABD'nin dayanak noktası; biz ve onlar dediği/demek istediği şey de tam burası olsa gerek. Kendisini demokratik, karşısındakileri totaliter olarak sınıflayınca, kendisine yapılan saldırıyı lanetlerken, aynı saldırıyı karşı tarafa yaptığında kendini haklı görüyor ve bunu "insani değerleri koruma" adına yaptığını ileri sürüyor. Bush ve Blair Afganistan'a saldırı öncesi ve saldırı gecesi sık sık yaptıkları "Bize yapılan saldırı tüm insanlığa yapılmış sayılır" tümcesi üzerinde biraz durmak gerekir. Bu postula doğruysa o zaman aynı postulatla mefhumu muhalifinden de bakılabilir ve o zaman da şu soruyu sormak gerekir: "Peki Afganistan'a ve Irak'a yapılmış ve Bin Ladin'le (El-Kaide) ile, hatta Taliban'la ve Saddam'la ilgisi, ilişkisi olmayan binlerce masum insanın ölümüne sebep olan uçaklar ve füzelerle yapılan saldırılar kime yapılmış sayılır? Yoksa o ölenleri insan saymamak mı gerekiyor? Burada net bir ayırmıcılık yok mu? Uygur beyaz adamın değeri karşısında, barbar, geri kalmış önemsiz adamın değersizliği mi söz konusu olan? O zaman New York'a çarpan uçaklarla, Kabil'in, Kandahar'ın, Bağdat'ın, Necef'in arka sokaklarında (gökdelenleri olmadığı için kerpiç evlerde yaşamak zorunda olan) insanların üstüne düşen füzelerin, bombaların ne farkı var? Bir fark yok. Çünkü devletler ve toplumlar arası savaşlar, doğrudan doğruya egemenlik ilişkisini değiştirmeye ve bu ilişkiye el koymaya yönelik olduklarından, zaten tanım gereği terörist nitelik taşırlar.

"Latin Amerika'nın Kesik Damarları", "Aşkın ve Savaşın Gündüz ve Geceleri" adlı kitapların yazarı, Uruguaylı düşünür, Eduardo Galeano, 25 Eylül 2001 tarihinde İspanya'nın *La Jornada* gazetesinde yayınlanan makalesinde bu durumu daha dramatik ve çarpıcı örneklerle şöyle açıklıyor: Saddam Hüseyin İranlılara ve Halepçe'deki Kürtlere karşı kimyasal silah kullanırken

ABD'nin indinde iyi idi, ne zaman ki (petrol kuyusu) Kuveyt'e girdi kötü ve baş belası oldu. Oysa o zaman da ona yol ve silah veren ABD'nin kendisiydi. Dünyanın bir numaralı baş belası şimdi Usame Bin Laden deniyor. Oysa ona terörizm hakkında bildiği her şeyi CIA öğretti. Afganistan'da komünizme karşı başlıca "özgürlük savaşçısı" olarak ABD hükümetince korunup silahlandırıldı. Hollywood'un Rambo 3'ü çektiği günlerde Afgan Müslümanları iyi çocuklardı, 13 yıl sonra bu gün oğul Bush döneminde kötünün de kötüsü oldular. Ya Henry Kissinger'e ne demeli. Diyor ki: "Her kim ki teröristlere destek sağlar, himaye eder yahut ilham verir, onlar en az teröristler kadar suçludur." Eğer durum buysa ve bu doğruysa, şimdiki acil görev, Kissinger'i bombalamak olmalıdır. Neden mi? Çünkü Endonezya, Kamboçya, Güney Afrika ve Akbaba Planının kirli savaşından çok çekmiş bütün Güney Amerika ülkelerindeki devlet terörüne destek, finans ve ilham sağlayan Kissinger'in ta kendisidir. O nedenle "umutsuzların terörizmi ile güçlülerin terörizmi arasında epey ortak nokta var. Hepsi insan hayatını hiçe saymada birleşiyor. Ancak unutmamalı ki "göze göz" düsturu insanlığı kör ediyor.

Yeni Dünya Düzeninde Yeni Bir Dizayn Yapmak

ABD epeydir hem mali konulardaki sorunlar hem yeni ekonomik güç odakları (Japonya, Almanya gibi) hem de yeni stratejik güç odakları (Çin, AB gibi) karşısında ve dünyanın çeşitli bölgelerini kontrol altında tutma, dünyanın tek hakimi olma ve Yeni Dünya Düzenini oluşturma gibi konularda güçlülerle karşı karşıya bulunuyor, güç ve irtifa kaybediyordu.

Soğuk savaş sonrası oluşan YDD özellikle iki gelişme tarafından tehdit ediliyordu: Birincisi, Çin, Rusya, Almanya, Japonya ve Hindistan gibi ülkelerin devamlı büyümesi ve YDD'ne sığmamasıdır. Çin ve Rusya askeri olarak büyürken, Almanya ve Japonya ekonomik açıdan, Hindistan nükleer silah olarak ABD'yi ve YDD'ni tehdit etmekteydi. Bu konjonktür Hazar ötesi enerji kaynaklarına ABD'nin istediği biçimde ulaşılması ve işletmesini güçleştiriyordu. İkincisi, İran, Irak, Libya, Sudan, Kuzey Kore gibi (sayıları ABD tarafından 17 olarak belirlenen) doğrudan ABD'ye karşı olan dolayısıyla YDD'ne entegre olmak istemeyen ülkelerin varlığı ve YDD için yarattığı tehdittir. 11 Eylül saldırısı bütün bunları yeniden düzenleme konusunda ABD'ye olanak tanımış oldu.¹⁰ Görüldüğü gibi ABD bir taşla adeta kuş katliamı yapmaya çalışıyor. Bütün bunları da dünyanın nefretinin yöneldiği Laden'den

¹⁰ Brzezinski Amerika'nın *The Wall Street Journal* gazetesinin Avrupa baskısında yayınlanan makalesinde bütün bu planı şöyle çiziyor: "ABD'nin mücadeleden başarı ile çıkması için hem askeri hem de siyasi cephede etkin hareket etmesi lazım. Bu maksatla uzun, orta ve kısa vadede yürürlüğe konulacak bir plan dâhilinde hareket etmesi lazım gelir" diyor. Brzezinski'ye göre kısa vadede Usame Bin Laden'e ve Taliban'a savaş açmalı ve bu savaş "acı vermeli". Orta vadede teröristlere destek veren ülkelerdeki rejimler yıkılmalı (Irak'ta Saddam gibi), uzun vadede ise Rusya ve Çin'in de desteği sağlanarak öncelikle ABD ve Batı Avrupa güvenliği sağlanmalı, kararlı ülkelerin birleşmesine odaklanmalı, siyasi ve mali destekleri kesilmeli, kontrol altına alınmalıdır (02 Ekim 2001, Radikal) Merkeze ABD'yi koyan ve tüm dünyayı onun çıkarları doğrultusunda dizayn eden bir plandır söz konusu olan.

geldiği söylenen terörist saldırı ve Saddam'ın silahları gerekçe yapılarak yapıldı. Elbette ki Laden ve Saddam gibi fanatiklere ve diktatörlere çağdaş dünyada yer yoktur, ancak bunlar ABD'nin suçlarını ve günahlarını mubah kılmaz/kılmamalıdır.

Saldırının ABD'de Yol Açacağı Sonuçlar / Etkiler

"Hiçbir şey eskisi (11 Eylül öncesi) gibi olmayacak" sözü 11 Eylül'den sonra en sık kullanılan cümleydi. Eğer 11 Eylül değişimin başlangıç noktası ise 11 Eylül'den sonra ABD'nin geleceği bu değişimi hayata geçirmek için yapacaklarından oluşacaktır. Bu da hiç kuşkusuz dünyanın yeniden dizayn edilmesi anlamına geliyor. Peki Amerika'yı bu yolda nasıl bir süreç bekliyor? Başka bir deyişle ABD'nin psikolojik, sosyolojik (toplumsal), ekonomik ve askeri (güvenlik) yapısı bu saldırıdan nasıl etkilenecek? Bu saldırının ABD'ye olan etkileri ve muhtemel sonuçları ne/neler oldu? Bu sorular geçiş sürecinde açıklığa kavuşturulması gereken kritik soruların başında geliyor. Bu saldırının psikolojik, sosyolojik, ekonomik, askeri ve çatışma dinamiği ile ilgili sonuçları oldu ve bu etkiler devam etmektedir. Şimdi bu etkileri kısaca irdelemeye çalışalım.

Saldırının Psikolojik Sonuçları: Her şeyden önce bu saldırı bir çok yeni kavramı yaşamımıza soktu. Küresel gösteri, küresel terör, küresel tedirginlik, küresel hareket gibi.¹¹ İlk defa bütün dünya bu çapta bir terörist eylemi adeta sinemada film seyrediyor gibi evlerinde, iş yerlerinde veya buldukları yerde canlı yayında izledi. Bu durum neredeyse ikiz kuleleri bir beyaz perdeye, bütün dünyayı ise adeta bir sinema salonuna çevirdi. Şimdiye kadar küresel birlikler, bağlar, ilişkiler vardı ama böylesi küresel bir gösteri yaşanmamıştı. İşte bu dev gösteri beraberinde başka bir kavramı getirdi. *Küresel tedirginlik*. Çünkü bu filmin senaristi, aktörleri ve yönetmeni ilk etapta belli değildi ama ilk andan beri bütün dünyadaki seyredenler aynıydı ve bunlar aynı anda heyecanlanıyor, korkuyor, tedirgin oluyor, çılgılık atıyorlardı.

Bu gelişme dünyanın ötesinde Amerikalılarda bir şok etkisi yaptı ve bir toplumsal travmaya yol açtı. Bunun sonucunda iki yönlü psiko-sosyal bir gelişme oldu denebilir: Bir yandan, ABD vatandaşları olağanüstü derecede korkmuş, ürkmüş, onurları zedelenmişti; öte tarafta, bu korku ve endişe oranında (bütün büyük felaketlerde olduğu gibi) bir birine kenetlenmiş adeta ilk defa bu oranda ABD milliyetçiliği tetiklenmişti. Hatta bu saldırı, sıkıntı, saldırganlık ve nefret güdülerini tetiklemiş, bu duygular bir anda yön değiştirerek dış gruplara (Müslümanlara) karşı ön yargılı ayırımı ve (ABD'de

¹¹ İkiz kulelerin seçilmesinin psikolojik boyutu da var. Amaçlananın sadece orada bulunanları öldürmek olmadığı, onların ölümünü bütün Amerika'ya ve dünyaya izletmek suretiyle *küresel tedirginlik* yaratmak olduğu anlaşılmıştır. Nitekim bu saldırılar dünya ölçeğinde küresel bir tedirginliğe yol açmış, herkes kendi durumunu özdeşleştirme ve yansıtma yoluyla tekrar gözden geçirmiştir.

ilk defa görüldüğü biçimiyle) bir ırkçılığa yol açmıştır.¹² Dolayısıyla ABD'deki saldırı, organizasyonu, çapı, biçimi ve etkileri bakımından *küresel bir teröre* yol açtı ve böylece artık küresel kavramlar sadece ekonominin tekelinde almayıp teröre de sıçramış oldu. Sonunda küreselleşme olgusu her alanda olduğu gibi kendi terörünü de yaratmıştı.¹³

Sosyolojik Sonuçlar: 11 Eylül saldırısı sonrası yapılan bir araştırmada çıkan sonuçlara göre saldırı sonrası Amerikalıların yarısından fazlası yakınlarını arayıp, "Seni seviyorum" demiştir. Bu durum sosyolojik açıdan çok önemli mesajlar içeriyor. Çünkü ABD toplumunda son yıllarda giderek artan oranda *çekirdek aile* parçalanmaya yüz tutmuş, bu aile tipi yerini *olmayan (dağılmış) aileye* bırakmaya başlamıştı. Toplumun önemli bir bölümü evliliğe güveni olmadığı için evlenmiyor. Önemli bir bölümü bu ortam içinde homoseksüel ilişkilere yöneliyor. Ayrıca vahşi kapitalizmin acımasız rekabet ortamında adeta "altta kalanın canı çıksın" felsefesi giderek yaygınlaşıyor. Yıllarca aynı apartmanda kapı komşusu olarak oturanlar birbirini tanımıyor, yalnız insanların cesetlerini kediler ya da kokuları ortaya çıkartıyor... Kısacası aile parçalanmış, değerler *ultra kapitalist* ilişkilere kurban edilmiş, toplumu bir arada tutan toplumsal sosyal güvenlik mekanizmaları çürümeye başlamıştır.

Tam da böyle bir kavşakta bu olay ABD'yi yakaladı. Bu durum yukarıda bahsettiğimiz birçok olumsuz ilişkinin üzerinde pozitif bir rol oynayacağı muhakkaktır. Nitekim gene 11 Eylül sonrası ABD'de yapılan bir araştırmaya göre, (daha önce nüfus artış oranı giderek gerileyen ülkede) hamile kadınların sayısında %50'ye yakın bir artış gözlenmiş, kan bağı ilişkisi olanların da birbirini sorma/arama oranında buna yakın bir artış gözlenmiştir.

Ekonomik Sonuçlar: Saldırının ABD'ye maliyetinin yan etkileri ile birlikte 200 milyar dolar olarak hesaplandığı açıklandı. İkiz kulelerdeki küresel firmalar maddi zarara uğramaktan başka, bilgi ve iletişim şebekeleri tahrip oldu, beyin takımını kaybetti. Yetişmiş önemli bir insan kaynağı (yaklaşık 7000 kişi) yok oldu. Ayrıca Boing gibi dev uçak fabrikaları kapanmayla karşı karşıya kaldı, Swissair gibi dünya çapındaki hava taşımacılık şirketleri kapandı, birçok sigorta firması iflas bayrağını çekti. Bunlar saldırının direkt ortaya çıkan ekonomik etkileri olarak sayılabilir. Bütün bunlar kadar önemli olan başka bir etki de dünya çapında yaşandı. ABD hem ülke olarak hem de

¹² Camilere saldırılar düzenlenmesi, Müslümanların tecrit edilmesi, Ortadoğu kökenlilerin uçaklardan indirilmesi, bu sosyal tutum ve davranışların örnekleri olarak sayılabilir. Hatta Başkan Bush bile kendini tutamayıp, sonradan değiştirse bile, Haçlı Seferi'nden bahsetti. Bütün bu sosyo - psikişik tutuma ve dünyadaki küresel tedirginliğe ancak *küresel bir terör* neden olabilirdi?

¹³ Bu eylem biçimi aynı zamanda devletten çok topluma karşı bir tehdit mesajı içermektedir. Mesaj şudur: Bunu yapan, daha büyüğünü de yapabilir. Güpegündüz New York'un gökdelenlerini New Yorkluların tepelerine yıkan güç biyolojik, kimyasal silah da kullanabilirdi. Bu durumda saldırının boyutları ve sonuçları daha da korkunç ve dehşet verici olurdu. Bunun düşüncesi bile insanları derinden etkilemiş, ABD hükümeti ve halk sık sık bu potansiyel tehlikeyi dile getirmiştir.

küresel ekonominin motor gücü olarak bu saldırı ile büyük bir yara aldı, prestij kaybına uğradı.

Askeri (Güvenlik) Sonuçları: Bu saldırı artık klasik savaşların bir anlamda sona erdiğini, terörizmin kılık ve biçim değiştirerek yeni bir savaş biçiminin kıskırtıcılığını ortaya koymuş bulunuyor. Nitekim bu saldırıda ilk defa dünya tarihinde bazı ilkler yaşanmıştır.¹⁴

Saldırı, sadece terörist bir saldırı olarak ABD'nin savunma zaafalarını ortaya çıkarmakla kalmamıştır, aynı zamanda tek kutuplu dünya sistemine ve bu sistemin hakimi olduğunu iddia eden ABD'nin imajına indirilmiş ağır bir darbe olmuştur. Bu eylemde ABD'nin en önemli iki güvenlik kuruluşu olan Merkezi Haber Alma Örgütü (CIA) ile Federal Soruşturma Bürosu (FBI) büyük bir yara almış, adeta ABD'nin bu konudaki gücünün kağıttan kaplan olduğunu ortaya koymuştur. (Buna rağmen bu dönemde bu örgütlerden hiç kimsenin görevden alınmaması veya istifa etmemesi manidardır ve düşündürücüdür). Ayrıca sadece Amerika'nın değil bir yerde bütün dünyanın jandarmalığını yürüten Pentagon'un merkezinin vurulması hem büyük bir meydan okuma şeklinde algılanmış, hem de ABD'nin vurulmazlığı/dokunulmazlığı ortadan kaldırılmıştır.

Pearl Harbour'dan sonra (ki bu düzenli bir ordu tarafından ve merkezi Amerika'dan yüzlerce kilometre uzakta, bir uçak üstünde gerçekleşmiş bir olaydı) en büyük saldırı olarak tanımlanan 11 Eylül saldırısı, ABD'nin içinde güvenlik ve askeri açıdan birçok yeni düzenlemeye yol açtığı biliniyor. Bunlardan biri ABD'nin Yıldızlar Savaşı (Nükleer Füze Kalkanı) Projesini yeniden hayata geçirmesi için zemin yakalamış olmasıdır, öbürü ise askeri harcama ve personel kısma politikasından vazgeçerek bunları daha da güçlendirmesi ve bunun sonucunda da daha şahin politikalara yönelmesi olmuştur.¹⁵

İkinci olarak, Clinton yönetimine göre daha sertlik yanlısı olan oğul Bush yönetimi (ki bunların çoğu baba Bush döneminden kalma kişilerdir)

¹⁴ Saldırıda, 7 bin civarında çoğunluğu Amerikalı olmak üzere 47 ülkenin vatandaşı insan öldü; bunun üzerine dünya çapında bütün zamanların en kapsamlı soruşturması başlatıldı; ikiz kulelerin çökmesiyle 300'den fazla itfaiye görevlisi ve polis kayboldu; ilk kez aynı anda 4 uçak kaçırıldı ve uçaklar füze olarak kullanıldı; ikinci kuleye çarpan uçağı bütün dünya canlı yayınla izledi; saldırıdan sonra ABD'deki bütün havaalanları ve hava sahası kendi tarihinde ilk kez tamamen uçuşa kapatıldı; ABD borsası ilk kez bu kadar uzun süreli kapalı kaldı; NATO ilk defa 5. maddeyi böyle bir nedenle uygulamaya koydu ve ilk kez bütün AB ülkelerinde yas ilan edildi.

¹⁵ Bilindiği üzere Reagan döneminde başlanan, maliyeti 500 milyar dolarlarla ölçülen, Amerika kıtası üzerinde nükleer şemsiye oluşturma projesi baba Bush döneminde devam ettirilmek istenmiştir (ki SSCB'nin yıkılmasına neden olan unsurlardan biri de bu proje olarak belirtilmektedir: Reel sosyalizmin bazı sorunları yanında SSCB bu silah yarışında mali olarak çökmüş, ABD ile yarışamayınca dağılıp gitmiştir.) Ancak Clinton bu projeyi gerek iç ve dünya kamuoyunun/ ve devletlerinin muhalefeti gerekse irrasyonel olması ve büyük ekonomik kaynakları yutması nedeniyle askıya almıştı. Şimdi oluşturulan yeni psikolojik konseptde hem muhalefet nötralize edildi hem de projeye kaynak ayrılarak hayata geçirilmesi denenmek isteniyor. Bu olmasa dahi silahlanmaya eskisinden misliyle yüksek oranda kaynak ayrılma işi garantiye alınmış oldu.

dünyanın birçok yerinde (başta Afganistan ve Irak olmak üzere) bu şahin politikaları hayata geçirme fırsatını elde ettiler.

Sonuç: Asimetrik Dünya, Asimetrik Savaş, Asimetrik Sonuçlar

Dünya gittikçe her bakımdan asimetrileşmektedir. Asimetrileşme ise dünyayı, dengesiz, olumsuz, itici bir dünya haline getirmektedir. Bu dünya, şirketlerin gücü karşısında insanların güçsüz olduğu bir dünya; devletlerin yetkisi karşısında toplulukların sesini çıkaramadığı bir dünya; en zenginin karşısında en fakirin ölüme mahkum edildiği bir dünya; en üstte eğitim görenlerin karşısında okuma yazma bilmeyen kitlelerin yer aldığı bir dünya; yer üstü egemenlerinin karşısında insanların yer altında yaşamak zorunda kaldığı bir dünya; kısacası haksızlığı kural sayan, çaresizliği suç yapıp çaresizin boynuna dolayan bir dünyadır. Böyle bir dünyada terör de "asimetrik terör" olacak, savaşta "asimetrik savaş" olacaktır (Atabek,2001).

İşte bu nedenle ABD'ye saldıran güç ile ABD'nin gücü aynı değil. ABD'nin de neredeyse gelişmiş dünyanın yarısını arkasına alarak dün saldırdığı ve yarın saldıracağı güç(ler) de kendi dengi değildir. Günümüzde ABD'nin yürüttüğü savaşlar adeta fillerle karıncaların savaşı gibidir. Karınca ısırıp kaçıyor, filler can havliyle bahçeye dalıyor. Failler saklanırken olan çimenlere ve diğer canlılara oluyor. Karıncalardan başka her şey (bütün canlılar) tahrip ediliyor. Fillerle karıncaların savaşında fillerin kazandığı görülmemiştir. Ancak bu savaş karıncalar da kazanamamıştır. Yani bu savaşın galibi yoktur, mağlubu ise mağdur halklardır.

Elbette terör dünyadan kazanabilirse, kazanmalıdır. Ancak her yeni savaşın yeni saldırıların tohumlarını içinde barındırdığını, atılan her bombanın terör vasatının dölyataklarına düşen bir dölleyici olduğu unutulmamalıdır. En önemlisi de terörü savaşla değil, yokluğun, yoksulluğun, açlığın, sefaletin, adaletsizliğin kol gezdiği vasatı ortadan kaldırarak yok edilebileceği gerçeğidir. Batı biraz kendine dönmeli, bir iç muhasebe yapmalıdır. Üç yüzyıllık aydınlanma, sanayileşme, modernleşme serüveninde birçok iyi şeyi yaratmanın yanında, İtalyan faşizminin de Alman Nazizminin de bu kültürden çıktığını unutmamalıdır. Gittikçe simetrisi bozulan dünyanın içinde her türlü tehlikeyi beslediği de. En önemlisi dünyanın simetrisini bozanlar, dünyayı bu duruma getirenler asıl sorumlular değil mi? Bu sebeplerle dünya uzun bir savaşta değil, uzun bir barışta acilen ihtiyaç duymaktadır.

Kaynakça

- Huntington, S. P., 1997, "Medeniyetler Çatışması mı?, Uygarlıklar Çatışması mı?", *Medeniyetler Çatışması*, (der.) Yılmaz, M., s. 14-44, Vadi, Ankara.
Yıldızoğlu, E., 2001, "Bir Zehirli Teori", *Cumhuriyet*.
Çandar, C., 2001, "Ağmazlar, Tercihler", *Yeni Şafak*.
Kurth, J., 1997, "Uluslararası Politika", s. 134-148, *Medeniyetler Çatışması*, Ankara.

- Brzezinski, Z., 1997, "Çatışan Uygarlıklar, Esnek Batının Zayıf Surları", *Mülakat, Medeniyetler Çatışması*, s. 122-134, Vadi, Ankara.
- _____, 2001, "Çok Yanlı Misilleme Lazım", *The Wall Street Journal*, Europe.
- Karagül, İ., 2001, "Şanghay Bloku ve Kuşkulu Sessizlik", *Yeni Şafak*.
- Kongar, E., 2001, *Küresel Terör ve Türkiye*, Remzi Kitapevi, Ankara.
- _____, 2001, "Terörizmin Sosyolojisi", *Cumhuriyet*.
- Galeano, E., 2001, "İyi İle Kötünün Tiyatro Oyunu", *La Jornada*, 25.9.2001, İspanya, *Radikal*.
- Atabek, E., 2001, "Asimetrik Dünya", *Cumhuriyet*.
- Kissinger, H., 2001, *Radikal*.